

HOOFDSTUK 13 VERKLARENDE WOORDENLIJST

In deze lijst worden termen en minder bekende woorden verklaard die op verschillende plaatsen in het boek worden gebruikt. Specialistische termen die maar op één plaats in het boek voorkomen en daar direct worden verklaard zijn hier niet nog eens opgenomen.

afgevlagen imago met sterk gesleten vleugelranden, hetgeen wijst op relatief hoge ouderdom van het individu

areaal het verspreidingsgebied van een taxon

berijping microscopische wasschilfertjes die door de oppervlakte worden afgescheiden, hetgeen zichtbaar wordt als een blauwige of grijze bestuiving

bewaakte eiafzet eiafzet in bijzijn van het mannetje dat zojuist met het vrouwtje heeft gepaard

binominale nomenclatuur de wetenschappelijke naamgeving van soorten dieren en planten, waarbij de namen uit twee delen bestaat, de genusnaam en de soortnaam

biotoop het leefgebied van dieren of planten, omschreven als een door de mens herkenbaar type landschap met een eigen flora en fauna

boreaal noordelijk, een term die in Europa vooral gebruikt wordt voor soorten die hoofdzakelijk in Scandinavië voorkomen

bufferend vermogen het vermogen van een water om zuur te neutraliseren

classificatie de indeling van taxa in hiërarchische categorieën (soort, genus, familie enzovoorts).

detritus organisch afval (van planten en dieren) dat in fijn verdeelde toestand in het water zweeft en dikwijls een belangrijk bestanddeel is van het bodemsubstraat

diapauze een periode waarin de ontwikkeling van een individu stilstaat, en allerlei stofwisselingsprocessen nog maar zeer langzaam verlopen

dispersievermogen het vermogen om verder gelegen habitat te bereiken

diversiteit verscheidenheid, bijvoorbeeld aan soorten, biotopen en of genen

drijvende waterplanten planten met bladeren die op het wateroppervlak drijven, zoals witte waterlelie, gele plomp en drijvend fonteinkruid

eiafzet het gedrag waarbij het vrouwtje de eitjes legt

eilegapparaat het orgaan waarmee vrouwtjes de eieren leggen

endofytische eiafzet eiafzet waarbij de eitjes in plantaardig materiaal worden afgezet

epifytische eiafzet eiafzet waarbij de eitjes op of nabij planten worden afgezet

eutrofiëring de verrijking van het milieu met voedingsstoffen, zoals nitraten en fosfaten

exofytische eiafzet eiafzet waarbij de eitjes worden afgezet in open water of een vochtige bodem

exuviae de huid van de larve die achterblijft nadat het is verveld tot imago (één of meer huidjes worden beide met 'exuviae aangeduid)

genusnaam de naam voor een geslacht, een groep van nauw verwante soorten (dit is het eerste deel van de soortnaam)

geslachtsrijp het in staat zijn tot voortplanting

gesynchroniseerd uitsluipen het gedurende een korte periode verschijnen van het merendeel van de imago's van een generatie

graver type larve dat zich regelmatig ingraaft in de bodem

grijper type larve dat zich stevig vastgrijpt aan het substraat waar het tussen leeft, zoals waterplanten, wortels en stenen

habitat het leefgebied van een soort, gezien vanuit de soort, met alle voor die soort noodzakelijke biotische en abiotische factoren

helofytenfilter een vegetatie waarmee water gezuiverd wordt, bijvoorbeeld een rietveld

hoofdvliegtijd de periode van het jaar waarin de middelste 50 procent van de waarnemingen van een soort valt

hoogzomersoort een soort waarvan de hoofdvliegtijd grotendeels in juli en augustus valt

hydrologie de wetenschap die zich bezighoudt met de aard, de stand en de beweging van het water

imago het laatste stadium in de levenscyclus van een insect (bij de hogere insecten het gevleugelde stadium)

inheems het gedurende langere tijd van nature in een gebied voortplanten

inseminatie het door het mannetje aanbrengen van sperma in het vrouwtje (staat niet gelijk aan het bevruchten van de eitjes)

invasie een plotselinge, grootschalige verplaatsing van imago's, waardoor een soort in boven-gemiddelde aantallen in een gebied verschijnt

isotherm de lijn op de kaart die de punten verbindt met een gelijke gemiddelde temperatuur in een bepaalde periode

juveniel een imago dat door kleur, glans en weekheid als pas uitgeslopen te herkennen is

kanalisatie het vastleggen van de loop van beken en rivieren, waarbij deze meestal rechtgetrokken worden

klauteaar type larve dat leeft tussen waterplanten en substraten met een vergelijkbare structuur

kleurpolymorfisme het voorkomen van verschillende kleurvormen van één sekse binnen één soort

kwel het verschijnsel waarbij grondwater onder druk aan de oppervlakte of in het oppervlaktewater terechtkomt

landinrichtingsproject een project dat erop gericht is in te grijpen in de ordening van het landelijke gebied met het doel dit geschikt te maken voor eraan toegekende bestemmingen

larvenhuid zie exuviae

legschede een tot een uitstekend lipje gereduceerd eilegapparaat waarmee eieren exofytisch worden afgezet

legsel de eitjes die gedurende één ronde eiafzet worden afgegeven

levenscyclus de ontwikkeling van een individu van ei, via opeenvolgende stadia, tot geslachtsrijp imago (dat weer eieren kan leggen of bevruchten)

levensstadium zie stadium

maturing het geslachtsrijp worden van een imago, wat vaak zichtbaar is aan een kleurverandering of toenemende berijping

maturingperiode de tijd waarin het imago geslachtsrijp wordt

metamorfose de reeks van lichamelijk veranderingen die een larve ondergaat voor het uitsluipen, waarbij deze tot imago wordt “omgebouwd”

metapopulatie een complex van populaties waarbinnen uitwisseling van individuen plaatsvindt

microhabitat de habitat op zeer kleine schaal, c.q. de directe omgeving van het organisme

microklimaat klimaatomstandigheden (vocht, temperatuur, wind) op zeer kleine schaal, d.w.z. datgene wat het organisme direct ervaart

mineralisatie de afbraak van organische stoffen tot anorganische stoffen, waardoor voedingsstoffen vrijkomen in het milieu

nazomersoort een soort waarvan de hoofdvliegtijd grotendeels in augustus en september valt

nominaat de ondersoort met dezelfde naam als de soort, die ontstaat wanneer een ander deel van de soort onder een aparte ondersoortnaam is afgescheiden

normalisatie het reguleren van de waterafvoer en recht-trekken van de waterlopen

obeliskhouding de houding waarbij het imago zijn achterlijfspunt op de zon richt, waardoor het beschenen lichaamsoppervlak geminimaliseerd wordt

overwintenaar een soort die als imago (i.p.v. als ei of larve) overwintert

overwinteren het doorbrengen van de winterperiode

ovipositie zie eiafzet

ovipositor zie eilegapparaat

palaearctisch gebied het biogeografische gebied bestaande uit Eurazië ten noorden van de Himalaya en Afrika ten noorden van de Sahara

parasiet een natuurlijke vijand die veel kleiner is dan zijn gastheer en hier tenminste gedurende één stadium op of in leeft ten koste van de gastheer; die overleeft echter meestal

parasitoid een natuurlijke vijand die meestal kleiner is dan de prooi en deze niet meteen doodt, maar tijdelijk op of in de prooi leeft; de prooi wordt meestal geheel geconsumeerd

paringslus de positie waarbij het mannetje en het vrouwtje op twee punten aan elkaar vastzitten, namelijk zijn achterlijfsaanhangselen aan haar halsschild of achterkop en zijn secundaire geslachtsapparaat aan haar eilegapparaat

paringsrad zie paringslus

paringswiel zie paringslus

patrouilleren het door mannetjes op en neer vliegen in een territorium, vaak langs een vast traject

polychromie zie kleurpolymorfisme

predator een natuurlijke vijand die meestal veel groter is dan de prooi en deze meestal meteen doodt en consumeert

prolarve het stadium tussen ei en het eerste larvale stadium

refugium een gebied waar soorten nog overlevingskansen hebben wanneer dat elders niet meer geschikt is

relict een soort die een groep vertegenwoordigt die eens een groter areaal had, maar die nu is teruggedrongen tot geïsoleerde plekken

reproductieperiode zie voortplantingsfase

rijpingsfase zie maturatieperiode

secundair geslachtsapparaat het complex van organen in het tweede en derde achterlijfsegment, waarin het mannetje zijn sperma (geproduceerd in het primaire geslachtsappa-

raat) opslaat en waarmee hij het vrouwtje insemineert (zie ook spermareservoir)

sediment materiaal dat door water wordt afgezet, zoals zand, dode bladeren en slib.

solitaire eiafzet eiafzet waarbij geen mannetje aanwezig is (zie ook bewaakte eiafzet)

soortnaam wetenschappelijk naam van een soort, bestaande uit een genusnaam en een specifieke naam (zie beide en binominale nomenclatuur)

specifieke naam het tweede deel van de soortnaam, welke de soort onderscheidt van andere soorten in het genus

spermacompetitie de mogelijkheid van mannetjes om sperma uit het vrouwtje te verwijderen en de gevolgen die dat heeft voor het gedrag van de mannetjes

spermareservoir het orgaan in het secundaire geslachtsapparaat waarin het mannetje zijn sperma opslaat en dat bij Anisoptera tevens als penis functioneert

spreider type larve dat leeft tussen waterplanten en dergelijke, in de ruimtelijk structuur waarvan hij zich met zijn lange poten goed kan verplaatsen

stadium een fase in de levenscyclus (zie ook vervellen)

substraat de ondergrond voor een bepaald gedrag, zoals een stengel om op te zitten of zand om in te graven

supersoort een complex van nauw verwante soorten die niet of nauwelijks samen voorkomen

synoniem een gepubliceerde wetenschappelijke naam die ongeldig is omdat er reeds een andere naam beschikbaar is voor het betreffende taxon

tandem de positie waarbij het mannetje en het vrouwtje op één punt aan elkaar vastzitten, namelijk met zijn achterlijfsaanhangselen aan haar halsschild of achterkop

taxon een herkenbare groep organismen met één gezamenlijke voorouder (bijvoorbeeld een soort, genus of familie)

territorialiteit het vertonen van gedrag dat gericht is op het behoud van een territorium

territorium een gebied dat gedurende enige tijd verdedigd wordt tegen rivaliserende soortgenoten

trek een gerichte verplaatsing van dieren (c.q. met een doel zoals het warme zuiden)

uitgekleurd het volledig op kleur zijn van een imago

uitsluipen de laatste vervelling van de larve, waarbij het imago verschijnt

uitsluiperperiode de periode van het jaar waarin een soort uitsluipt

verdroging het proces waarbij de grondwaterspiegel daalt, waardoor de beschikbaarheid van water in de bovenste laag van de bodem afneemt

verlanding het dichtgroeien van een water met vegetatie (bijv. met veenmos in een ven of krabbescheer in een petgat)

vermesting zie eutrofiëring

versnippering het opdelen van natuurlijke terreinen in geïsoleerde restanten, welke voor het overleven van de populaties daarbinnen vaak te klein te zijn

vers individu zie juveniel

verstopper type larve met een gevarieerde levenswijze, waarbij hij tussen waterplanten leeft, zich ingraaft en ook vaak tussen detritus verstopt

vervellen het afstropen van de oude huid, waarna het individu (zolang de nieuwe huid nog rekbaar is) kan groeien

(elke vervelling is het begin van een nieuw stadium in de levenscyclus)

vlieger een soort die tijdens de jacht en in zijn territorium hoofdzakelijk vliegt en die in een verticale houding rust

vliegtijd de periode van het jaar waarin imago's van een soort worden waargenomen

voorjaarsoort een soort waarvan de hoofdvliegtijd grotendeels in mei en juni valt

voortplantingsfase de periode van het jaar waarin de imago's voortplantingsgedrag vertonen (c.q. territoriaal zijn, paren en eiafzetten)

voorzomersoort een soort waarvan de hoofdvliegtijd bijna geheel in juni en juli valt

zitter een soort die tijdens de jacht en in zijn territorium korte vluchten maakt vanaf een uitkijkpost, waarop hij in een horizontale houding zit

zomersoort een soort met een relatief lange vliegtijd waarvan de hoofdvliegtijd loopt vanaf juni tot in augustus

zwerven de verplaatsing van dieren zonder dat er sprake is van een duidelijke trekrichting (of de richting wordt bepaald door externe factoren zoals luchtstromingen)

